

MOLIYAVIY ASBOBLAR VA ULARNING ZAMONAVIY IQTISODIYOTDAGI O‘RNI

Davronov Bekzod Zafarovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

buxgalteriya hisobi va menejment fakulteti talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada moliyaviy asboblarning mazmuni, tasnifi, vazifalari, iqtisodiyotdagi ahamiyati, afzalliklari, cheklovlari hamda amaliy qo‘llanilish yo‘nalishlari keng yoritilgan. Rivojlanayotgan global moliyaviy bozorlar sharoitida moliyaviy asboblarning kapital harakatini boshqarish, risklarni minimallashtirish, investitsiya jarayonlarini samarali yo‘lga qo‘yish va iqtisodiy o‘rni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

KALIT SO‘ZLAR: Moliyaviy asboblarning, qarziy asboblarning, ulushli asboblarning, derivativlar, obligatsiyalar, aksiyalar, fyucherslar, optsionlar, svoplar, kapital bozori, risklarni boshqarish, moliyaviy bozorlar, inflyatsiya riski, dividend.

KIRISH:

Bugungi raqamlashtirilgan iqtisodiy muhitda moliyaviy bozorlar jadal rivojlanmoqda. Investorlar, korxonalar va davlatlar o‘z mablag‘larini samarali boshqarish, kelajakdagi xatarlarni kamaytirish va investitsiya rentabelligini oshirish uchun moliyaviy asboblardan faol foydalanadi. Moliyaviy asboblarning nafaqat kapital oqimini tartibga soladi, balki iqtisodiy siyosatning asosiy elementlaridan biri bo‘lib xizmat qiladi.

MOHIYAT VA TUZILMA:

Moliyaviy asboblarning — bu aktiv va majburiyatlarni yuzaga keltiruvchi moliyaviy shartnomalardir. Ular orqali tomonlar o‘rtasida kapital harakati, risklar taqsimoti, mulk huquqlari va boshqa moliyaviy munosabatlar shakllanadi. Moliyaviy asboblarning asosiy guruhlari:

- Qarziy asboblarning — qarz berish va olish munosabatlari asosida ishlaydi.

- Ulushli asboblari – kompaniya ustidan mulk huquqini ifodalaydi.
- Derivativilar – bazaviy aktiv narxidan hosil bo‘lgan moliyaviy instrumentlar.

ASOSIY TURLAR VA ULARNING XUSUSIYATLARI:

1. Qarziy asboblari

Misollar: obligatsiyalar, depozit sertifikatlari, kreditlar, g‘azna majburiyatlari.

Afzalliklari: barqaror foiz daromadi, past risk.

Kamchiliklari: inflyatsiya ta‘siriga sezgirlik, foiz stavkalari o‘zgarishi.

2. Ulushli asboblari

Misollar: oddiy aksiyalar, imtiyozli aksiyalar.

Afzalliklari: dividend olish, kapital o‘sishi, korxonalar boshqaruvida ishtirok.

Kamchiliklari: yuqori risk, bozor narxining o‘zgaruvchanligi.

3. Derivativilar

Misollar: fyucherslar, opsiyonlar, svoplar.

Afzalliklari: risklardan himoyalaniish, investor strategiyalarini diversifikatsiya qilish.

Kamchiliklari: murakkablik, noto‘g‘ri qo‘llansa moliyaviy yo‘qotishlar xavfi yuqori.

AMALIY QO‘LLANILISH:

Moliyaviy asboblari iqtisodiyotning barcha sohalarida qo‘llaniladi. Korxonalar ulardan kapital jalb qilish, valyuta risklarini boshqarish, import va eksport operatsiyalarini moliyalashtirishda foydalanadi. Banklar kreditlash, depozit siyosati va investitsiya faoliyatida moliyaviy instrumentlarni qo‘llaydi. Davlatlar esa obligatsiyalar chiqarish orqali byudjet taqchilligini qoplaydi.

CHEKLOVLAR:

- Derivativlar bozorida spekulativ operatsiyalar tizimli xatarlarni keltirib chiqarishi mumkin.
- Ba'zi asboblarda yangi foydalanuvchilar uchun murakkab.
- Bozor volatilligi kapital yo'qotilishiga olib kelishi mumkin.
- Yaxshi tartibga solinmagan moliyaviy bozorlar moliyaviy inqirozlarga sabab bo'lishi mumkin.

MOLIYAVIY ASBOBLARNING IQTISODIYOTDAGI ROLI:

- Kapital oqimini tezlashtiradi.
- Bozor likvidligini oshiradi.
- Risklarni boshqarish imkonini yaratadi.
- Investorlar uchun yanada murakkab investitsiya strategiyalarini amalga oshirish imkonini beradi.
- Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi.

XULOSA:

Moliyaviy asboblarda iqtisodiyotning ajralmas elementi bo'lib, moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlari hisoblanadi. Raqamlashtirish, blokcheyn, sun'iy intellekt kabi texnologiyalar moliyaviy asboblarda qo'llanishini yanada kengaytiradi va ularni yanada samarali qiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Mishkin F. "Financial Markets and Institutions", 2023.
2. Fabozzi F. "Handbook of Financial Instruments", 2022.
3. International Financial Markets Report, 2024.

4. OECD Financial Stability Review, 2023.